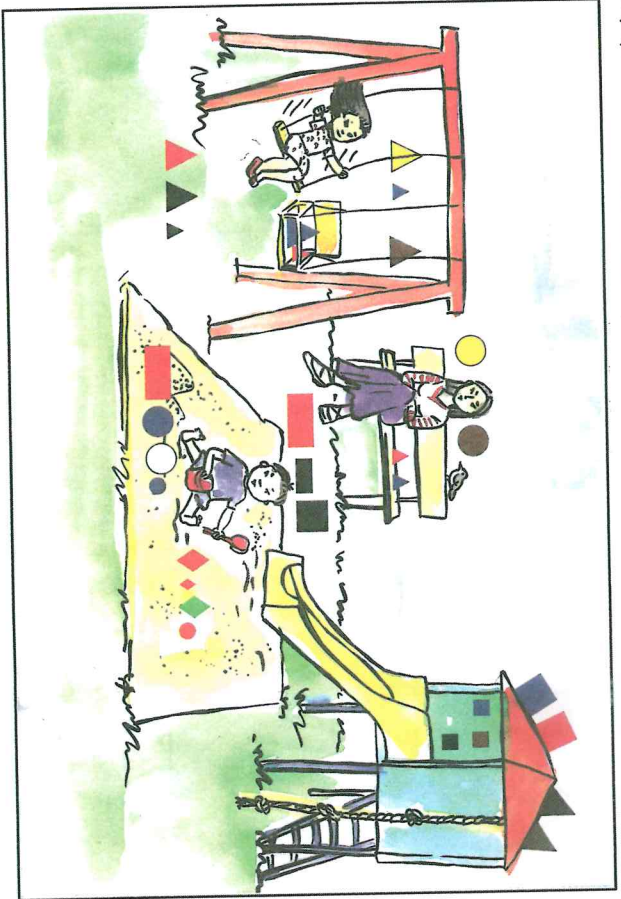

Pojmy: uvnitř venku/vně před vzadu na vrchu

All rights reserved to Prof. Reuven Feuerstein and Halil S. Feuerstein
© Prof. 2003
Ankara

Feuersteinovo Instrumentální obohacení – základní

Obr. 9.4: FIE – základní, Orientace v prostoru

ROZPOZNEJTE EMoce (IDENTIFYING EMOTIONS, EM)

V obrázcích má žák prostřednictvím pozorování a kognitivních procesů určit emocionální výrazy v obličejích lidí různého věku, pohlaví a etnického původu. Žákovi se pak předkládá řada obrázků se situacemi, které líčí různé stupně závažnosti emocionálních výrazů či reakcí, od vysoce přiměřených k nedůležitým (viz obr. 9.5).

Žák má následně určit, která situace je nejvíce přiměřená a odpovídá emocionálnímu výrazu, a zprostředkování podporuje jeho výběr. Vyhledávání kognitivních důvodů pro zevšeobecnění emoce je komplikovanější tím, že systematicky gradují možné příčiny a protože se vyžaduje rozlišení mezi různými situacemi, pokud jde o pravděpodobnost možnosti emocionálního výrazu v obsahu obrázku. Žák vyhledává důvody emoci. Ze čtyř situací na každé stránce je jedna nevyznananá, druhá líčí přiměřenou emoci, ale podstatná podmínka chybí, třetí je emocionálně přiměřená, ale nedostatečně intenzivní a čtvrtá je přiměřená vzhledem k daných kritérií (od nejvíce k nejméně důležitému nutným přítomným podmínkám) a kognitivně podporuje proces učení žáka, tj. vysvětlit, proč určitá scéna je důležitější, jiná méně důležitá atd. A tak jednotlivé situace zprostředkují porozumění sociálním a emocionálním

vztah mezi emocionálními stavy a jejich vzájemným propojením a vztahuje se k ostatním instrumentům programu (Od empatie k činnosti, Porovnejte a odhalte absurdity a Přemýšlejte, abyste se naučili zabránit násilí). Je dále spojen s rozvojem sociální kognice a širokou řadou kognitivních funkcí.

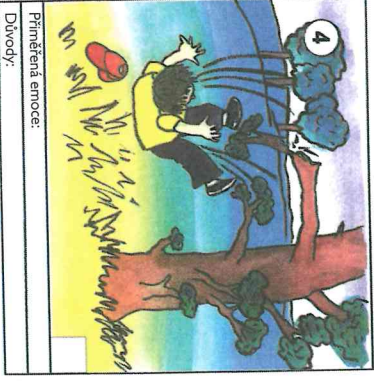
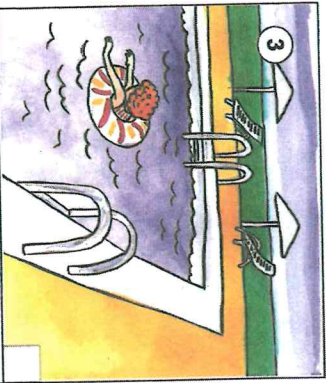
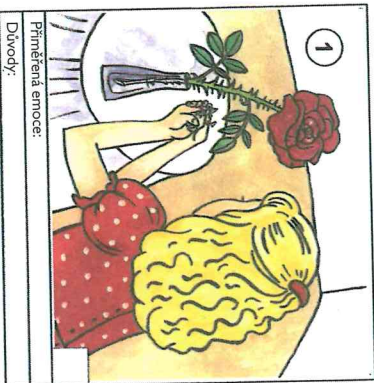
FIE – ZÁKLADNÍ

URČÍ EMOCI

17

Název emoce:

.....

Přiměřená emoce: 1. Přiměřená emoce a její síla 2. Přiměřená emoce ale ne síla 3. Vyvolává přiměřenou emoci ale olohnosti chybí 4. Nevyznanané

Feuersteinovo Instrumentální obohacení – základní

Obr. 9.5: FIE – základní, Rozpoznání emoci

OD EMPATIE K ČINNOSTI (FROM EMPATHY TO ACTION, FEA)

V instrumentu Od empatie k činnosti je žák veden k tomu, aby se identifikoval s emocionálními podmínkami, které jsou vylíčeny v situacích sociálního chování ve čtyřech obrázcích, a vyhledal vztahy v činnostech znázorněných

FIE – ZÁKLADNÍ

OD EMPATIE K ČINNOSTI

5

Popiš problém (vpravo)

Co je na obrázku?

Popiš řešení (dole)

1. Co udělal?

2. Proč to udělal?

(Napiš odpověď

pod každý obrázek.)

Feuersteinovo Instrumentální obohacení – základní

1. Přiměřená emoce a přiměřená činnost

2. Přiměřená emoce a nepřiměřená činnost

3. Přiměřená emoce, ale nepřiměřená činnost

4. Nepřiměřená emoce a nepřiměřená činnost

v každém obrázku mezi předpokládanou možnou odpovědí v souladu s přiměřenou emocí (viz obr. 9.6). Důležitý výsledek učení v tomto instrumentu je schopnost žáka vybrat nejnvhodnější odpověď na danou situaci. V tomto instrumentu se žák setkává se situacemi, kdy odpověď vyžaduje empatické porozumění a odpovědi musí být zaměřeny na vyhledání přiměřené činnosti. „Co bych měl udělat, když vidím takovou situaci?“ „Jak mám reagovat nejnvhodnějším způsobem?“ Čtyři vykreslené situace na stránce mají pomoci žákovi vyhledat kritéria, která nejlépe odpovídají vyjádřeným emocionálním situacím, a dále zhodnotit řešení takové situace. Situace na stránkách předkládají podmínky, jež zahrnují projev různého emocionálního, fyzického a sociálního strádání. Každá z nich vyžaduje adekvátní zapojení žáka jako toho, kdo situaci sleduje a reaguje na ni. Situace jsou vybrány tak, aby byly žákům všeobecně známé. Pokud nejsou, je zapotřebí je zprostředkovat, protože – jako ve všech instrumentech programu FIE – základní – učít obsah není cílem samo o sobě, ale je to protkáno praktickým myšlením a schopností se rozhodovat.

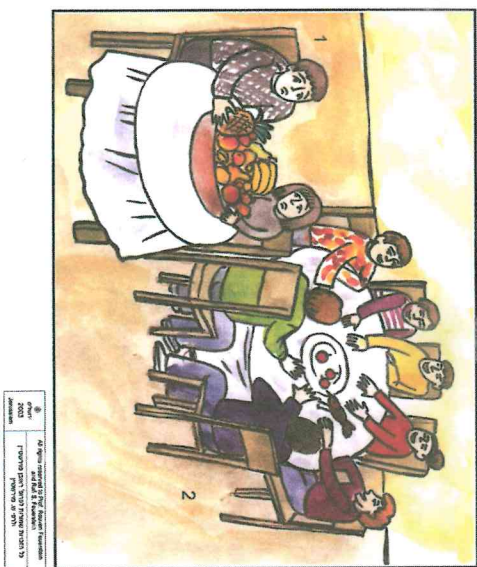
PROVONEJTE A ODHALTE ABSURDITY (COMPARE AND DISCOVER THE ABSURD, CDA)

Cílem tohoto instrumentu je zprostředkovat žákovi funkci porovnávání a odhalování a používání různých kritérií k porovnání rozličných situací (viz obr. 9.7). Aby se zvýšila ochota a motivace žáka, jsou předkládány humorné a nesouhlasné situace (informace, které jsou proměnlivé, nelogické, odlišné od zkušenosti), které vytvářejí stav ostrážitosti a vyvedení z rovnováhy.

Záměrem je motivovat žáka, aby vyhledal důvody pro to, co je v situaci nesprávné (nesouhlasné, absurdní). Jak bylo naznačeno, cílem tohoto instrumentu je zprostředkovat žákovi, jak lze využít dovednost porovnávat v myšlenkovém procesu. Zpočátku je porovnání používáno na základě praktického myšlení, jako nutný první krok pro vyšší uspořádání kognitivních operací. Vylíčené scény v instrumentu jsou navrženy tak, aby u žáka vzbudily spontánní potřebu porovnat předměty, kde porovnání není odůvodněné, ale je spíše motivováno cílem určit zdroj nesrovnalosti a porozumět důvodům nerovnováhy, která vznikla absurdní situací. Mentální procesy vyžadují porozumění tomu a rozřešení toho, jak se dva porovnávané předměty nebo události k sobě vzájemně vztahují, a okolnostem, které by mohly vést k jejich nápravě, aby byla znovu ustavena rovnováha. Zprostředkovatel se zaměřuje na obsah, pokud je pro žáka nový a pokud je to nutné, pomáhá mu určit důležité detaily, aby uspořádal jak vnímání, tak i porozumění situaci. Úkoly vyžadují porovnat různé činitele – velký × malý, silný × slabý, rychlý × pomalý, starý × mladý atd. Postupně žák pracuje systematicky, pokud jde o porovnání, a musí uvažovat o důležitých detailech i o možném dopadu, dosáhnout porozumění tomu, proč a jak vznikly události nebo potřeby situací změnít.

1. Porovnej obrázek 1 s obrázkem 2 podle tabulky

Měřitko	obrázek 1	obrázek 2
velikost		
směr		
věk, stáří		
evan		
váha		
funkce, užití		
rychlost		
množství		
výraz obličeje		
úslí		
činnost		

Feuersteinovo Instrumentální obohacení – základní

2. Co je na obrázku neobvyklého?
3. Co by mělo být na obrázku změněno?
4. Jaký je příběh obrázku?

Obr. 9.7: FIE – základní, Porovnej a odhal absurdity

Instrument je předkládán ve dvou částech odpovídajících složitosti a abstrakci pojmům, ke kterým se měřítka porovnání vztahují. Úroveň A přináší kritéria velikosti, tvaru, směru, množství atd. Úroveň B předkládá kritéria váhy, věku a funkce nebo užití. Žák má porovnat části informací, rozpoznat, co je neobvyklé, určit, co má být změněno, aby byla vyřešena nesourodost, a vyprávět příběh, který obrázek znázorňuje. A tak tento instrument vyžaduje integrovanou úroveň schopností, aby byla využita rozličná kognitivní pojetí, a můžeme předpokládat, že je způsobilý naučit žáka, aby byl schopen uvažovat ve vyšším řádu, tj. vytvářet hypotézy; ověřovat domněnky zkoumáním a prováděním informací; zdůvodněním odpovědí a užitím mentálních operací (vytvářet pořadí, logické násobení, deduktivní zdůvodňování atd.).

**PŘEMÝŠLEJTE, ABYSTE UMĚLI ZABRÁNIT NÁSILÍ
(THINKING TO LEARN TO PREVENT VIOLENCE, TLPV)**

Tento instrument má velmi ambiciózní zaměření a široký rozsah cílů – zprostředkuje žákovi, jak zvládnout impulzivitu a reagovat sociálně přijatelně a smysluplným způsobem v situacích mezilidských konfliktů. Pozornost se nezaměřuje příliš na pachatele násilí nebo konflikt, ale spíše na způsob reakce svědka. Sladnítema tříto nozíci. abv zprostředkování drobnalo v souladu

s předchozím způsobem zprostředkování (viz Rozpoznějte emoce a Od empatie k činnosti) programu FIE – základní. Jsme přesvědčeni o tom, že pokud žák přemýšlí o situacích, do kterých je zahrnut, pak bude mít možnost odpovědět takovým způsobem, aby zabránil eskalaci, nebo nepodporoval konfliktní situaci (viz obr. 9.8).

Feuersteinovo Instrumentální obohacení – základní

PŘEMÝŠLEJTE, ABYSTE UMĚLI ZABRÁNIT NÁSILÍ

První reakce

- Seřaďte obrázky a ukažte, k čemu vede první reakce.
- Do čtverečků dopiň správné písmeno nebo barvu.
- Do každé bubliny napiš, co osoba říká, nebo si myslí.
- Do kroužků zapíš, jaká byla reakce. III nejlepší, I nejhorší.

Obr. 9.8: FIE – základní, Přemýšlejte, abyste uměli zabránit násilí

Důležitým cílem sociálního učení je dosáhnout snížení impulzivitu a vyvození příčin, aby byla utlumena tendence k neadekvátnímu řešení, a naučit žáka odpovídat uváženým a promyšleným způsobem. Hlavním cílem instrumentu je umožnit žákovi předvídat dopad různých možných odlišných reakcí na konfliktní situaci a posoudit, které chování odpovídající na emocionální, konfliktní a náročnou situaci je nejvhodnější. Kognitivním cílem je tedy vnést do situace na obrázku uvažování místo impulzivního vzrušení. Druhým cílem zprostředkování je pomoci žákovi předvídat reakce druhých: „*Pokud jedním tímto způsobem, jak se bude druhý (hlavní představitel) chovat, jako odpověď na to, co říkáš, nebo dělám?*“ Vede to ke snížení egocentristu a zvyšuje schopnost porozumět reakcím a postavení druhých. Každá stránka instrumentu staví žáka do situace na obrázku, kde je dítě nebo dospělý tím „postiženým“. Obrázky líčí čtyři možné alternativy. Žák má pak za úkol předvídat dopad každé z těchto alternativních reakcí: Kam to povede, jaké je logické zdůvodnění takového závěru, jak bude odpověď působit emočně na osobnost protagonisty, jak bude protagonista reagovat a jak bude svědek reagovat na protagonistovo chování? Je výhodné tento instrument uvádět po instrumentu Od empatie k činnosti, kde byly vytvořeny základy pro empatické reakce. Cílem činnosti tohoto instrumentu je dosáhnout tvořivým rozhovorem (sestavení odpovědi, zapsaných do bublin nakreslených na obrázcích, aby se zjistilo, co kdo řekl a udělal), aby byly promyšleny dopady chování. Dvaacet stránek instrumentu přináší řadu různých druhů konfliktů a otázek, které musí být položeny, aby určily možné reakce na konflikt. Otázky obsahují: (1) Proč udělal útočník to, co udělal, co bylo jeho záměrem a jak bude záměr působit na odpověď svědka? (2) Jaká je intenzita chování útočníka ve srovnání s intenzitou odpovědi svědka? (3) Kam odpověď vede? (4) Jaký bude dopad na svědka, je v souladu s očekáváním, zlepši se situace, nebo se zhorší? Když jsou všechny tyto otázky zodpovězeny, zprostředkování zkoumá a zpracovává různé možnosti. Například v jedné situaci je akt agrese výrazný, ale odpověď je mírná, v jiné je agrese fyzická, ale odpověď verbální. V jiné situaci na obrázku se předkládají různé druhy vztahů mezi činností a jejím dopadem. Instrument se skládá ze čtyř částí: (1) První ukazuje na různé druhy agresivního chování (verbální, fyzické, skupina proti jedinci, jeden proti skupině, otevřené násilí, sociální odmítnutí apod.), kdy násilí zahrnuje určitý stupeň poranění nebo újmy. (2) Žákovi se předkládá několik alternativ odpovědi, od dvou do čtyř, s rostoucí úrovní složitosti. (3) Žák pak musí analyzovat druh odpovědi, která se objeví, a (4) nakonec určuje, které chování bude výsledkem různých možných odpovědi. Důvody činnosti jsou záměrně dvojjazyčné, takže žák může sám sebe vřadit do scény, ale musí použít věrohodnější, reálnější důvody pro analýzu a možné řešení konfliktu. Všechno se objevuje na velmi různých úrovních interakce a zaujetí úkolem (což vytváří složitější a bohatší zdroje pro přiležitost zprostředkování), vytvářejících řetěz chování, který zahrnuje jak útok, tak i odpověď, odpověď na odpověď i reakci na odpověď, s níž žák spojuje výsledné chování.

Například, když je dítě odmítnuto svými vrstevníky, jaký je nejlepší způsob pomoci – utěšit odmítnuté dítě; kritizovat ho, že si samo zasloužilo, že ho odmítli; zahrnout výčitkami vrstevníky, protože ho odmítli; vytvořit podmínky pro to, aby odmítnuté dítě a jeho vrstevníci našli k sobě cestu atd. Nebo když se dva chlapci perou před skupinou svých vrstevníků, co je podstatou jejich sporu, jak ho mohou vyřešit, co může udělat nebo říct ten, kdo se na to dívá? Určit skutečné a vhodné chování a skutečnou a vhodnou verbální odpověď je součástí těchto rozhodnutí a předpovědi. Doplnění bublin pomáhá žákovi formulovat a naplánovat správné rozhodnutí a vnáší do úkolu rozměr činnosti. Zprostředkování v instrumentu je zaměřeno na plánování a analýzu předkládaných informací, usměrnění a kontrolu chování, předvídání dopadu a porozumění různým druhům konfliktů a odpovědi. Všechno to nakonec vyzbrojí žáka základními vodítky, jak účinně odpovídat na konfliktní situace.

NAUČTE SE KLÁST OTÁZKY, POROZUMÍTE TOMU, CO ČTETE (LEARNING TO QUESTION FOR READING COMPREHENSION, LQRC)

Pozornost tohoto instrumentu je zaměřena na porozumění textu. Jedním z hlavních cílů je naučit, že věty, které buď slyšíme (použitím sluchové modality), nebo je čteme, jsou zdrojem informace. Zpochýbnutí je pozornost stimuluje na tím, že jsou děti vybaveny snahou či nutností klást otázky – aby porozuměli tomu, že věta je možný zdroj k uvědomění si různých otázek (viz obr. 9.9).

Každá věta vyjadřuje informaci, která se může vypořít pomocí otázky. A tak způsob, jak porozumět, znamená porozumět otázce či otázkám, které chce věta vyjádřit. Druhým, ale úzce příbuzným cílem je vybavit žáka všeobecnějším porozuměním druhu otázek, které se objevují na této úrovni analýzy významu věty. Instrument je rozdělen do tří částí a v každém dílu je pět krátkých pasáží, sestavených z 10 až 11 krátkých vět, podpořených informacemi v obrázcích. Věty jsou konstruovány tak, aby přímo vyjadřovaly informace bez narušení nebo druhotných informací, podobně každý obrázek znázorňuje „obrázkovou větu“, se stejnými vlastnostmi. Zprostředkování instrumentu znamená naučit dítě klást otázky, které utvářejí základ pro porozumění funkcí. V řadě A je pozornost zaměřena na otázku: „Ke komu se věta vztahuje?“ Pak se otázky rozšiřují na: „Jaká činnost se uskutečňuje?“ a „Proč se objevila?“ Je to srovnatelné se vztahy subjekt a objekt v gramatické struktuře. Řada B začíná adjektivy, pokračuje opakováním hlavních otázek řady A, ale jsou přidány otázky popisu: „Jaký je?“ „Jak se to stalo?“ „Kde se to objevilo?“ V řadě C se instrument zabývá důvodem činnosti. Instrument je postaven na stejném principu opakování a obměňování. Dalším cílem je, aby se žák naučil, jaké je poslání souvislosti informací, včetně jejich výběru, když se pracuje vzhledem k určitému nositeli děje (například, jestliže výrobek říká: „Dal jí blízko oslovka čumáku,“ je zprostředkování zaměřené specificky, kdo „dal“ a co je „jí“), a dále

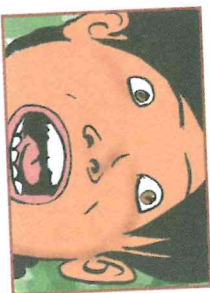
Napište nahoru větu popisující obrázek

- 1 Jde domů lesem. o dívce
a) O kom hovoříme? jde
b) Co dělá? domů
c) Kam jde? lesem
d) Kudy jde?

- 2
a) Kdo něco dělá?
b) Co dělá?
c) Co vidí?
d) Kde ho potkala?

- 3
a) O kom mluvíme?
b) Jak reaguje?

- 4
a) Kdo něco dělá?
b) Co dělá?
c) Proč pláče?

- 5
a) O kom si povídáme?
b) Co dělá?
c) Ke komu se přibližuje?

Pokračování

Obr. 9.9: FILE – základní, Naučte se klást otázky, porozumíte tomu, co čtete

zprostředkování celistvosti myšlení učením žáka, aby určil podnět příběhu a jak různé části věty mohou být propojeny v promyšlené téma. Instrument se pak využívá k tomu, aby naučil žáka vytvářet příběhy používáním jednotlivých

a autonomně při čtení s porozuměním. V baterii FILE – základní se tento instrument zaměřuje na základní dovednosti a je velmi podobný instrumentu Od jednotky ke skupině.

SHRNUTÍ

V této kapitole jsme uvedli nově vypracovanou rozšířenou verzi programu FILE, abychom uskutečnili strukturální kognitivní změny a zprostředkované učení u malých dětí a starších osob s velmi nízkou úrovní schopností. K cílům, které jsme sledovali, patřilo časné vyšetření a intervence, teoretické zdůvodnění takového úsilí a stručný přehled základních strukturálních a praktických pojmů našeho přístupu. Snažíme se zřetelně odlišit využití Strukturální kognitivní modifikovatelnosti (SCM) a Zkušenosti zprostředkovaného učení (MLE) u této populace. Poté jsme popsali cíle, strukturu a instrumenty programu Feuersteinova Instrumentálního obohacení základní řady (FILE – základní). Naším úkolem při konstrukci tohoto programu bylo stanovit různé cíle a připravit úkoly pro rané dětství a jedince, kteří se projevují deficitními schopnostmi ve vyšším období svého vývoje. To znamená zprostředkovat určitý obsah, se kterým nemohli mít tyto jedinci zkušenost, nebo ho zapomněli, nebo nebyl zahrnut do jejich funkčního repertoáru. Tento obsah je vybrán z různých oblastí (základní pojmy, adaptivní funkce a dovednosti), jež musí být dokonale zvládnuty, aby byl ustaven základ pro kognitivní schopnosti, poskytující příležitosti zprostředkovat a zpracovat mentální operace, aby se mohly rozvíjet jakžité zprostředkovat a zpracovat mentální operace, aby se mohly rozvíjet jakžité kognitivní procesy, tak i afektivně emocionální učení. Takové procesy nejsou tradičně u malých dětí rozvíjeny, protože se předpokládá, že to není možné. Je to však u nich možné, a dokonce i potřebné, a tyto programy poskytují příležitost k tomu, aby se to naučili.

Instrumenty programu FILE – základní pomáhají určit pocity, rozdíly mezi různými výrazy pocitů a jejich projevy v daných sociálních situacích a situacích chování. Struktura instrumentů a postup zprostředkovaní přispívají systematicky k zjištění potřebné intervence a rozvoji učebního procesu. Pro způsob sociální a emocionální reakce a způsob chování může tento nástroj znat zcela novou oblast příležitosti ke zprostředkování a může být důležitý pro širší okruh populace, než pro který byl připraven. Tyto mentální operace jsou orientovány na cíl, totiž na integraci intelektového a sociálního rozvoje, jenž je nutný pro rozvoj dítěte a pro přechod k formálnímu učení a sociálnímu chování. Kognitivní funkce jsou (1) zpevněny tam, kde vyžadují rozvoj nebo akceleraci, (2) ustaveny, aby se předcházel dysfunkcím nebo opoždění, nebo (3) obnoveny, pokud se ztrácejí, nebo nebyly dostatečně osvojeny z různého důvodu v odpovídající době.